

Анастасия КИРИЛЛИНА
местный председатель

ЧУРАПЧЫГА – ТУТУУ САГА МАТЫРЫЙААЛЛАРА

Эбэтэр чааһынай ыаллар таас дьиэ туттуохтарын сөп дуо?

Удуспутутар тутуу күүскэ ыгытылар буолла. Ордук биһирдирдээн ыаллар сага мас дьиэни туттуулар тэтимирдэ. Онно тутуу маһа косторо уусту-туран уонна сыаната аһара ыараан иһэрэ, оннохуутар элбэх сыра, биригээ барара харгыстары үөскэтэр. Ол кэннэ төһөлөөх эрэһини, элбэри ороскуотуран туһут дьыһа араас таллэй энтин буолан биһир киһи үйэттигэн оччо уһаабата хомотор. Оччотутар биһиги усулбуйабытыгар чааһынай ыал таас дьиэни туттуон сөп дуо? Олус уустук, ыарахан боптуруос. Чугаһынан саатар кумахпыт, гравийбыт да суоҕа атахтыыр. Онтон түөллөн кэлэр ыарахан ыһааһыннаах уонна сыаналаах шлакоблогунан, кирпиччэнэн тутар үтүстүргэ, барыбытыгар да кыаллыбата чакчы.

Арай, сага матырыяаллары тутунааха? Олор ханна баалларый? Ону кэспизэм иһинигэр 4 холобуру аҕалыым.

Мангыттыта. Биһирдэ, бары биһэр, Чурапчы пензионнай управлениетын иккис этээстээх таас дьиэтин тутта сырыттаахтарына аттынан ааһан истим. Арай бөһүрү үлэһит, хара омук киһитэ, улахан таас блоктары чэгчэки баайытык көтөрөн дьарыстыы сылдьар эбит. "Туох ааттаах бухатыыр, күүстээх киһитэй!" дии санаатым. Ол кэннэ түөллөн боруобалаан көтөрөн көрдүм. Кыайыам дии санаабатарым. Пахай, ону онноорор мин тэп курдук көтөрөн иһдээн уурдум. Онтукан пенобетон блок диил кумаҕы, цемент, анал пенанан уута букуулан онгорор бөгтөөхэй матырыяаллар эбит. Ол кэннэ "Оо, биһиэхэ маньык баар буолбат ээ" диин ымысыра санаабылтыны ойдуубун.

Иккинча. Үтүстэр аахпытаскыт буолуо. Сотурутаарыта "Саха сирэ" хаһыакка (2003.2008) "Уокка умайыт, уута ыһар-бет. Ол тутуй?" диин ыстатыйа тарыста. Энэ этиллэрини Дьоккуускайга саха уопаттара ("Столичная" ХЭУ гендир. А.К.Ларионов) полистиролбетон диин тутуу матырыяалын онгорор буолбуттар. 60 см уһунаах, 30 см үрдүктээх, 20 см халыһаах чымадаан курдук блогу киһи тарбаҕын төбөтүгүн эрэ аһаан турар харгыска баар. Мастааҕар чакчы чэгчэки быһыылаах. Ону аһан баран "Оо, үчүтэй да эбит, иттиһик матырыяалынан дьиэ тутар киһи" дии санаатым. Оччотутар бүтүн дьиэни, үөрө-сүүрүтэ суох, сөрүтөх да киһи тутуон сөп курдук. Аны туран биһир дьиэ матырыяалын биһир массынаҕа түһээн аралыаха сөп диин суруйбуттар. Эчч, хаарыаны!

Үөһа. Кэлин сылларга Дьоккуускайга уулуусалар тротуардарын, улахан административнай дьиэлэр иһэлэрин араас быһыылаах, дьүһүннээх балаҕа халыт, кыра плиталарынан тэлэтэр буолбуттары сылдыбыт киһи эрэ барыта биһэр. Көрөргө, хаамарга олус дьыһы. Ити плиткалары соорутууттан түһээн аралар буоллактара дии сыһырым.

Төрдүһа. Биллэтин онноорор тыа сиригэр дант, кунус онуутар 5, 10, 20 см халыһаах 1 м кэтиттээх, 2 м уһунаах мантан дьүһүннээх полистирол (пенопласт) диин наһаа чэгчэки ыһааһынаах плиталары балаҕа туттар буоллулар. Итинни тутарынан олус үчүтэй дьыһы. 5 см халыһа 20 см буруус маска тэгинээх үһү. Ол эрээри түһэргэ, таһарга сабардама улахана бөрт. Холобур, биһир кыра бор-

товой УАЗ кыайарыт бүтүн прицептээх улахан массынаҕа үлэһити түһэинээх сөп. Онно транспортын ороскуота бэйэтэ сыанатын 2 бүк үрдэтэр курдук буолар. Эссө сайын өрүһү туоратар буоллааха - эссө улаатыа.

Бу матырыяаллары хантан булуоха, аҕалыаха сөбү? Онно, чурапчылар, санаарҕамаһ! Баара суоҕа уруксу аэропорт гараһыгар түһэинээх наада. Ону баран көрдүм.

Элбэх да буолбатар 60х30х20 см пенобетон блоктар үс көрүннээх (фигуралаах) тротуар плиткаларга кыстаа сыгаллар. Онтон полистирол бетону уонна полистирол гранулалары, плиталары онгорор станоктар кэлэн тураллар. Оннохуута олус сурдугу үһү. Ол гранулалары анал халыһык кутан иттигэ сыһыһтээххэ полистирол плитта бэлэм. Онтон ону цемент, кумаҕы, анал сымаланы кытта букуулан сымэс онорон халыһык кутан полистиролбетон блогу онороллор. Биһир тыһыан наһаа уустута суох оннохуулаах, олус наадалаах тутуу матырыяалларын бөһүт "Чурапчылыгар онгорор толору кыахтар үөскээн, сарыланан эрэллэр эбит. Ону толору итэрийдүм.

Бу дьыаланы ким саҕалаабыт? Предприниматель - Г.Н.Аввакумов. Гаврил Николаевич ийитини Одьулунтан төрүттээх. Онтон үөскэбит, үөрэммит сирэ Мындаарайы. Биллэтин санардыы пенсия тахсыбыт састаах, эдэрди эрчимнээх, элбэх идеялардаах, үлэһэн үлүһүйүт туруу киһи. Икки үрдүк үөрөхтээх. Бастаан Иркутскайга тыа хаһаайсыбатын институттар үөрэнэн инженер-механик идиэтин ылбыт. Кэлин Красноярскайга кэтэхтэн үөрөнөн экономист идиэтин баһылаабыт. Уһунуук Үөһэ Бүлүүтэ экономичныан, тутуу тарыттыгэр директорунан этиг үлэһит. Ити оройуонга бастакынан шлакоблогу онгорор сыагы тарыһан үлэлэтэ сыһыбыт. Ол шлакоблок аатырар Үөһэ Бүлүү пивназныт бастагы таас дьиэтин тутууга туһаныллыбыт.

1997 сылга дойдутугар Чурапчыга төннөн 2 сыл коммунальнай хонтуора директорунан үлэлээн баран предпринимателли барбыт. Үлэтин баһаарынай ситилизация ситимин тардыттан саҕалаабыт. Удуспут тарытталарыгар үкүстэр туруорбут, тыа сиригэр мангыттылан саҕалаабыт эбит. Иккис сылтан бөттөх ити кэспир



Предприниматель Аввакумов Г.Н. уонна автор

тутуу матырыяалларын оноруулан дьарыктаныһы саҕалаабыт. Быһырын, 2007 сыл түмүгүнэн предпринимателлэр республикатааҕы конкурстарыгар "Сага технологиялар" диин номинация кыайылаарынан тахсан "Лидер перемен" диин аакка тиксэн лауреат буолбут.

Аны бу тутуу матырыяаллара туох ордуктаахтарыт? Ордук пенобетон, полистиролбетон? Ыһааһынара мастааҕар чэгчэки. Онно көннөрү мас (лафет), эбэтэр сая акылаакка ууран таһаарыаха сөп бөҕө. Леночнай, бетон аһылаат эссө ордук. Оччотутар бусатын кэриэтэ таас дьиэ буола түһэр. Көндүл эрбиһин эрбэтэр, быһылыр-отуллар, тоһор сааллар. Онно талыт матырыяалынан эһи эспэйдиргэ, кэргэтэргэ олус таһыһастаах буолуе. Итинни туталлара үчүтэй. Онно утуптитель быһыытынан хара муостар, дьиэ үрдүн дьыһан онуутар кутарга олус бөрт эбит. Кутууах дьыһа сүүрбөт, аһыт, хайдыбыт. Аһыт сайын Сылгыт сага кутуубун, Диринг балыһатын, дөсөдөн, Мындаарайы сага балыһатын, Чурапчыга ШКМ оскуолатын, "Мичил" дөсөдөн уонна хас да чааһынай ыаллар дьыһыларын хара муосталарыгар кутууттара тыһыт, кутаһан эбит диин кэспизэм иһиллэбит. Онтон, кылаабынай, маньык тутуу мастааҕар быдан уһун үйэлээх, баһаарынай өтүһүн кутала кырата, иттигэ, испэһэтэ "тыһыара", оннохуута сурдугу, суруйбутум курдук, сөрүтөх да киһи туттуон сөптөөр, махсүөһэ суох.

Аны туран бу матырыяаллар сыаналара мастааҕар оччо ыарахана суохтара, 1 кубометр оротунан 4500-5000 солк курдук сыаналаах буолуоҕа кэсп барытын итэриһиргэтиһэн сөп Ордук кумаһан, баар цемент бөһүлэрэ булар дьыһыт бусатын да мастааҕар чэгчэки буолуоҕа. Дьиэ (тутуу) фундамены бетонунан кутан, эбэтэр маһынан онорон баран блоктарын түһээн аралыһа да 1-2 киһи арал-

ах хонутунан обурсу дьиэ көндөһүн таах бүтэриһтигин сөп. Сөп эрэ буолбатах, чакчыта онук.

Түмүтэр маньыгы этэбит. Бу дьыала, идея чааһына Г.Аввакумов уруксу порт сиригэр миэстэ ылан офис буолар дьиэ тутта сылдьар. Бу киһи кэспизээхтик быһаарыммытын туохулуур. Итинни былааннара сүткэннэр. Кыһынары үлэһит улахан база туттан ыһа 2-3 мөлүйүүн суумалаах бородууксуйаны онгорор баҕалаах. Оччотутар бөһүт удуспутун хааччылытын таһынан аттынаагы уду-старга кытта тахсыһан сөп. Ону ситиһэргэ ити матырыяаллар онгорор оборудованиета, сорох сырьета бэлэһэн уонна, кылаабынай, кэспээх бу идеяларын олоххо кыһыһа мунура суох баҕа, кырата суох уопут, иттиһиһэ үөрөх, билли баар. Ол эрээри маньы эттэххэ, суруйдахха эрэ дөбөн. Ханьык баҕарар сага дьыала элбэх эрэй, үбө-харчыта суох кыаллыбата өйдөөр. Ол иһин бу улахан кэспизээх тутуу матырыяалларын миэстэтигэр оноруута бары күүс-көмө буоларбыт наада ээ. Ордук улуус сага салалтата, бааннар, улахан тарытталар, кыахнаах предпринимателлэр өйөһөн, кыттыһан бөһүтэ ыһааллара буоллар бу дьыала олоххо кыһыһыттар киһи саарбахтаабат. Оччотутар Чурапчы-быт сыһыа сагалыы оннохуулаах, уһун үйэлээх таас тутууларынан кэспизэһэн, дьон-сөргө олорор салгыт туткарытар кырата суох кылаат кыһыһа ээ.

Маньык кэспизээх сага тутуу матырыяалларын: пенобетон, полистиролбетон блоктарын, пенопласт плиталары, араас өгнөөх тротуар плиткаларын оноруу. Өлүөһө өрүс иһин кэспизэһэн, чугаһыларга, эһиэ бастакынан сарыланан эрэр. Ону өйүүөххэ, өйдүүөххэ!

И. ПОНОМАРЕВ

Соботуопка

ЭССӨ ТӨГҮЛ ХААЧЫСТЫБА ТУҢУНАН

Ыһах сүөһү маассабайдык төрөөн үүт туттарыта нэһиликтэргэ сагаланаан эрэр. Сотуру аһы сыахтара аһыһыахтара, үлэ күүстүү өргүйүө.

Үлэ түмүтэ хаачыстыбалаах, киһи доруобуйатыгар куттала суох, сыанатыгар эппэтиһир бородууксуйа буолан тахсыахтаах. Ол туһутар бары биһир санаанан байы-бөһүтүгэр эппэтиһистээхтик, ирдэбиллээхтик сыһыаннаһан, хонтуруоллаһан үлэлэһтээхтик.

Респотребнадзор ирдэбиллэринэн үүт туттарааччыттан ирдэнэр:

1. Медицинскэй ыспыраатка. Онно кыһыт: флюорография, бактериальная анализ, дизентерия, гепатит А прививката.
2. Ветеринарнай ыспыраатка, перичинэй, онтон ыһахсын сүөһү мастит ырыһынан ыалдыбатын туоһулуур 4 №-дээх Ф ыспыраатка.
3. Дуоҕабар-контрактаһы.

Сорох дьон дуоҕабардастыбыт, онон хайдах да үүтү аҕаллаһытына тутуохтаахкыт диин сыһыа өйдүүлэр. "Чурапчы" ТХПК госуларство аатылтан сортуопкалыһар тарытэ буолан туран ГОСТ 13256-70 "Молоко коровье. Требования при заготовке" диин докумунта олохуран тутарын санаабыт.

Сортуопкаланар үүткэ хонтуруолланаллар:

1. Үүтү туттарар фляга (иһит) тас көрүнгө. Иһит ыраас буолуохтаах, хаптаҕа бүтэй, массына хаамы-

рата туттуллара бобуллар.

2. Үүт амтана, сыта, дьүһүнэ, консистенцията. Белзип, кырааска амтаннаах, хотон сылтаах үүт тутуллубат. Консистенцията биһир тэп, дорукхый сүөһү үүтүгэр эппэтиһир буолуохтаах.

3. Үүт температурата 4-10 кыраадыска тэг буолуохтаах. Бу кыраадыска үүт бактерициднай фазата, ол эбэтэр, микробтарга, бактерияларга бөриммэт көмэ уһаан биһэр.

4. Мунуулулубут үүт хаачыстыбата мөлтүүрө биллэр. Ону билэр эрээри сорох нэһиликтэргэ "Молоко" массына күн ахсын хомуйарын үрдүнэн нэһиликаны быһа мунуһан баран аһыһара чугаһабыт үүтү туттараллар.

5. Үүт кээспотноһа, эбэтэр аһыһытын быһаарар анализ, 16-20 кыраадыска тэг үүт переработкага барар. 21 кыраадыска тэг төһөрүлүр.

6. Үүт сыта барыһытын долгутар буолуохтаах. Наука олоһундаах сүөһү үүтүн сыта 3,1%-4,6 % халбантан сөл. Орто сынан 3,6 % биллэр. Калининский законодательствонан базовой жирности 3,4 % тэгкэбиттэ.

7. Плотность эбэтэр үүт объема 1027 кг/м куб көрдөрүүттэн кыра буолуо суохтаах. Үүткэ уу куттааха эбэтэр сүөһүгүн холбуйдахха бу көрдөрүү уларыйар.

8. Үүт ыраһыан I, II, несортовой диин араараллар. Сиилэлэммэтэх, бөһтөөх (ыһах түүтэ) үүтү тутар көнүлүккөмөт.

Бу ирдэбиллэргэ эппэтиһир үүтүн хаачыстыбалаах ас аһыан тахсыахтаах. Ас хаачыстыбатыгар эссө дьыһар үлэһит технологияны тутуһара, тус пичиена быраабылаларын тутуһуу, оборудование толору мохсунуһан үлэһитэ.

Сотурутаарыта Мутудайдаагы ас комбинатын лаборатория ыһаһыт бөһүлэркэ ыһытылар. Кэһинилэри булаһар маньык түмүктээх үүт төһөрүлүннэ: Чакыр-300 кг, Хайахсыт-222 кг, Хадаар-50 кг, Кытаанах (икки күн)-770 кг, Сылан (икки күн)-1253 кг, Төлөй (икки күн)-305 кг, Болтоһо (икки күн)-419 кг, Хатыһы-94 кг, Одьулуун-438 кг. Барыта 4 күнгө-3851 кг. Салгыы бөһүлэркэ түмүтэ маньык көрдөрүүлээх буолларына кооператив үүтүн аһыһар аһын объема элбөөн, хаачыстыбата тупсан киһи диир ыарахаттардаах.

Хас биһирдэ үүт туттарааччы дуоҕабардастыт буоллаахына үөһэ суруллубут ирдэбиллэри тутус, үүткүн туттар, үрүн иһэттэн дьиэ кэспизтэр дохуотта киһиһэн байыһыт олохтон.

Е. ШАДРИНА,

"Чурапчы" ТХПК үүткэ технология.

А. ДОРОФЕЕВ

